

NATO Zirvesine Doğru Türkiye- NATO İlişkileri - Sinem Kocamaz

Bu sene 70. yılını geride bıraktığımız NATO-Türkiye ilişkileri, Soğuk Savaş'ın dinamikleriyle sınanmış, başarılı müdahaleleri geride bırakmış, yaşanan tüm krizlere rağmen pek çok tehdidin üstesinden işbirliği ile gelmiş bir ilişki biçimini ifade etmektedir. NATO, Türkiye için önemli bir güvenlik şemsiyesi oluştururken Türkiye de Soğuk Savaş yılları boyunca sahip olduğu mülk değeri (asset value) ile ittifakın Güney kanadını koruyan önemli bir müttefik haline gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO operasyonlarına önemli katkılar sunmuş özellikle Kosova ve Afganistan gibi operasyonlarda Türkiye'nin üstlendiği görevler, NATO operasyonlarının başarısını arttırmıştır. Bununla birlikte Arap Baharı, Suriye iç savaşı, Türk dış politikasında [“stratejik derinlik”](#) kavramı çerçevesinde yaşanan dönüşüm ve ABD ile yaşanan

anlaşmazlıklar nedeniyle son dönemde ilişkilerde pek çok problem yaşanmıştır.

ABD'nin DAESH ile mücadele

ettiği gerekçesiyle Türkiye'nin tüm itirazlarına ve kendi güvenliği açısından yarattığı tehdidi dile getirmesine rağmen PYD/YPG terör örgütünü desteklemesi, ABD ve Türkiye arasında ciddi bir anlaşmazlığa neden olmuştur. Türkiye, NATO üyesi bir ülkenin sınır güvenliğinin bu şekilde ihlal edilmesinin kendisi açısından yarattığı endişe ve güven problemini sıklıkla dile getirmiş ancak bu itirazlara ABD tarafından olumlu bir yanıt almak mümkün olmamıştır. NATO ittifakı ve ABD ile sorun yaşadıkça savunma sistemleri açısından alternatif yollara yönelen Türkiye'nin S-400 füze savunma sistemini Rusya'dan alması, NATO

içerisinde gerçek bir krize neden olmuş ve ABD ile Türkiye arasındaki ilişkileri daha sorunlu hale getirmiştir. ABD, Türkiye'nin S-400 satın almasının Batı ittifakının güvenliği üzerinde yaratacağı olumsuzlukları sıklıkla dile getirmiştir. Bu nedenle

Türkiye, F-35 programından çıkarılmak ve CAATSA yaptırımlarına maruz kalmak gibi yüksek bir maliyetle cezalandırılmıştır. S-400 sistemlerinin yarattığı olumsuzluk atlatılmadan sınır güvenliğini sağlamak ve PYD/YPG terör örgütünün faaliyetlerini engellemek adına Suriye'de gerçekleştirilen askeri operasyonlar, NATO ve AB üyesi ülkelerin eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu sefer de operasyonların DAESH ile mücadeleyi zayıflattığı gerekçesi hem ABD hem de diğer NATO müttefikleriyle Türkiye'nin arasındaki problemlerin devam etmesine neden olmuştur.

Batı ittifakı ile yaşanan

krizler, Suriye politikaları yüzünden Türk dış politikasında yaşanan güçlükler ve ülkenin dış politika alanında giderek yalnızlaşması grand stratejisinde bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Bölge politikaları konusunda daha etkin, gerektiğinde sert gücü devreye sokmaktan çekinmeyen, Ortadoğu odağından ve ideolojik dış politikadan uzaklaşan, Kafkaslar ve Akdeniz gibi bölgelerde daha net politikalar ortaya koyan yeni dış politika anlayışı, Batılı müttefikler ile köklü bağların yeniden hatırlanmasını da beraberinde getirmiştir. Ancak bu sefer de sorun Doğu Akdeniz odaklı olmuş, Yunanistan ile münhasır ekonomik bölge paylaşımı ve sondaj çalışmaları, Fransa ile Libya hükümetine Türkiye'nin

verdiği destek nedeniyle sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunların faturası Türkiye'nin hem NATO hem de AB ile olan ilişkilerine yansımıştır.

Fransa, Türkiye'nin

Akdeniz'deki bir Fransız fırkateynine yönelik aşırı agresif yaklaşımını kınadığını, NATO üyesi Ankara'nın davranışlarının Libya'daki ateşkes çabalarına zarar verdiğini açıklayarak NATO savunma bakanları toplantısında Türkiye'nin Akdeniz'deki faaliyetlerine yönelik itirazlarını gündeme getirmiştir. Bununla birlikte NATO tarafından hazırlanan 130 sayfalık raporda Fransa'nın iddia ettiği şekilde taciz olayının gerçekleştiğine ilişkin bir unsur bulunmaması ve NATO

uzmanlarının dolaylı bir şekilde taciz olayının hiç yaşanmamış olduğu yönündeki yorumları Fransa'yı kızdırmış ve Fransa geçici olarak NATO Sea Guardian misyonundan çekilmiştir. Türkiye ve NATO ilişkileri özellikle Obama döneminde tanımlanan model ortaklık konsepti sona erdikten sonra sözü edilen dinamikler çerçevesinde oldukça sancılı biçimde gerçekleşmiştir.

NATO ve Türkiye arasında

yaşanan krizler bir yana diğer taraftan NATO'nun kendi içerisinde de yaşanan pek çok çalkantıdan söz etmek mümkündür. Özellikle Trump dönemi, transatlantik

ittifaktaki çatlakların arttığı bir döneme işaret etmektedir. Başkan Trump'ın müttefiklerle arasını açan pek çok problem yaşamasına neden olan dış politika çizgisi bir yana NATO harcamaları konusunda müttefik ülkelerin GSYH'nın % 2'sini

savunma harcamalarına ayırmaları konusundaki gerekliliği yerine getirmemeleri gerilimin artmasına neden olmuştur. Bu sorun Trump'ın agresif tweetleri ve yargılayıcı açıklamalarıyla da birleşince Cumhurbaşkanı Macron'un NATO'nun beyin ölümünün gerçekleştiğine dair açıklamalarına kadar çok ciddi bir kırılma yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Ukrayna Savaşı'nın hemen öncesinde karşımıza çıkan tablo, Türkiye ile birbirini anlamaktan uzak NATO müttefikleri, kendi içerisinde çok ciddi sorunlar yaşayan transatlantik ittifak ve dayanışma ruhu zedelenen bir müttefiklik ilişkisiydi. Ancak Ukrayna Savaşı anlaşılamayan noktaları, aşılamayan problemleri, AUKUS'un Fransa'da yarattığı hüsrani, Brexit'in transatlantik güvenlikte yarattığı boşluğu, Türkiye-ABD

arasında yaşanan problemleri, Doğu Avrupa ülkelerinin merkez ülkelerle yaşadığı problemleri bir anda halının altına süpürmüş, transatlantik ittifak topyekün mukabele stratejisi uyguladığı nostaljik ruh haline geri dönmüştür.

Nostaljiye Dönüş

Ukrayna Savaşı'ndan sonra

Türkiye uzun süredir adlandırılmadığı biçimde transatlantik ittifakın değerli bir üyesi olarak adlandırılmış özellikle Karadeniz güvenliği açısından NATO üyesi olmasının ne derece önemli bir katkı sağladığı bir kez daha hatırlanmıştır. Montrö Sözleşmesi'nin hayati bir anlaşma olduğu bir kez daha ortaya çıkmış, Türkiye ve Batı ittifakı arasında uzun süredir yaşanan tartışmaların geride bırakılması gerektiği açık hale gelmiştir. Her ne kadar Türkiye dönemsel olarak Batı ittifakıyla farklılaşan politikalar izlese de günün sonunda ülkenin ait olduğu yer 70 yıl önce ülkenin kurucuları tarafından belirlenmiş çizgidir. Bu seçimin rasyonel sebepleri ve güvenlik açısından gereklilikleri vardır. Dolayısıyla hem NATO müttefiklerinin hem de Türkiye'nin bu gereklilikleri akıldan çıkarmaması gerekir. Rusya ile ikili ilişkiler çerçevesinde işbirliği yapmak Kafkaslar, Suriye ve Libya gibi ortak çıkar alanları söz konusuysen elzemdir. Bununla birlikte enerji, ticaret ve turizm açısından Türkiye'nin Rusya'ya olan bağımlılığının da altını çizmek gerekir. Dolayısıyla Rusya ile karşı karşıya gelinmeden ve ipler koparılmadan ikili diyaloga devam etmek önem taşımaktadır. Ancak bu ilişki biçiminin bir müttefiklik durumuna dönemeyeceği açıktır. Zira Rusya ile örtüşen bölgelerde etkin olunma çabasının iki ülkeyi karşı karşıya getirdiğini unutmamak ve siyasi tarihten çıkarılması gereken dersleri akılda tutmak gerekir. Batı ittifakı açısından durum değerlendirildiğinde ise Türkiye ile ne kadar sorun yaşanılırsa yaşanılsın Karadeniz'de güvenliğin sağlanması, Rusya'nın dengelenmesi ve NATO'nun Güney kanadının güvenliği açısından Türkiye'nin geçmişte olduğu gibi bugün de önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Ukrayna Savaşı, bu gerçekliği net biçimde bir kez daha ortaya koymuştur.

Derece Güvenlik

Haziran sonunda

gerçekleşecek NATO Madrid Zirvesi'nde NATO yeni Stratejik Konsepti'ni açıklayacak. Daha önce hazırlanan NATO 2030: Yeni Bir Çağ İçin Birliktelik raporundaki

çerçeveye göre NATO'nun 360 derece güvenlik anlayışıyla bütün tehditleri ve sınamaları kapsayacak uzun vadeli stratejik bir vizyon ortaya konması beklenmekte. Bununla birlikte karar alırken Avrupa Atlantik bölgesinde istişare ve karar mekanizmalarının göz önünde tutulması gerekliliği raporun işaret ettiği önemli noktalardan birisini oluşturmaktadır. Bu noktada Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Fransa arasındaki problemler önemli bir sorunsala işaret etmektedir. Üyeler arasındaki problemlerin etkin mekanizmalarla örgüt içinde çözülmesi giderek daha ciddi bir tehdit haline gelen Rusya ve Çin'e karşı örgütün içerisinde birlik duygusu yaratmak adına önem taşımaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin özellikle son dönemde Yunanistan ile gerilen ilişkileri ve iki NATO müttefikinin gergin açıklamaları örgüt açısından bir sorunu göstermekte, söz edilen istişare mekanizmasının çalışması konusunda zorluklar olabileceğini göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye ve NATO üyelerinin istikrarlı ve işbirliğine dayalı diyalogları örgütün bütünlüğü açısından önemlidir.

Ukrayna

Savaşı, Karadeniz Güvenliği ve Denge Politikası

Ukrayna Savaşı'nın

başından beri Türkiye'nin izleyeceği politika transatlantik ilişkiler açısından önemli olmuştur. Rusya ve NATO müttefikleri arasında kalan Türkiye denge politikası izleyerek bu zor durumun üstesinden gelmeye çalışmıştır. Bir yandan NATO müttefiki olmanın getirdiği sorumluluk diğer yandan Rusya'ya olan ekonomik

bağımlılık, Türkiye'nin arada kalmasına neden olmuştur. Türkiye, sadece Ukrayna Savaşı nedeniyle değil genel olarak NATO Rusya ilişkilerini yönetirken de denge politikası izleme gayretinde olmuştur. Bir taraftan Sea Shield gibi NATO

tatbikatlarına katılırken diğerk taraftan Kırım'ın ilhakından sonra Rusya'ya uygulanan yaptırımlara katılmamış olması yine Kerç Boğazı krizinde Ukrayna'nın pozisyonunu desteklemesi bu çerçevede ele alınabilir.

Türkiye'yi Karadeniz

güvenliğı açısından kilit ülke yapan ve NATO açısından da değerli bir müttefik olmasına katkı sağlayan faktörlerden birisi de Montrö Sözleşmesi ve Sözleşme'nin Türkiye'ye sağladığı yetkililerdir. Ukrayna Savaşı'ndan çok daha önce bir tarihte (Mayıs 2016) Cumhurbaşkanı Erdoğan, Karadeniz'in

bir Rus gölü haline geldiğı ve NATO'nun bu gerçekliğin farkına vararak hareket etmesinin gerekliliğı konusunda NATO yetkililerini uyaran açıklamalarda bulunmuştur. Rusya, erken ihbar radarları, hava savunma füze sistemleri ve kıyı savunma sistemleri sayesinde Karadeniz'i kontrol eder hale gelmiştir. Bu bağlamda uzun yıllardır süren Türkiye'nin NATO'yu bölgenin dışında tutma isteğı değişmeye başlamış hatta Türkiye Romanya'yı Karadeniz'de daha güçlü bir donanma

bulundurması konusunda teşvik etmeye çalışmıştır. Karadeniz güvenliğı enerji güvenliğini de beraberinde getirmektedir. Özellikle Avrupa'nın enerji konusundaki bağımlılığı düşünöldüğünde bölge, hem NATO üyeleri hem de Türkiye açısından önem taşımaktadır.

Gürcistan Savaşı,

Kırım'ın İlhakı ve Ukrayna Savaşı, Karadeniz Bölgesi'nde Soğuk Savaş sonrası dönemden beri devam eden bölgeselcilik anlayışının yerini güç dengesinin almasına neden olmuştur. NATO üyesi Romanya ve Bulgaristan da Karadeniz açısından önemli ülkelerdir. Bununla birlikte Romanya ve Bulgaristan'ın kısıtlı güce sahip olduğı düşünöldüğünde sahip olduğı firkateyn, korvet, hücumbot, karakol botu, denizaltı ve hava araçları

ile Türkiye bölgede en güçlü donanmalarından birisi konumundadır. Bu çerçevede Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde oynadığı rolün NATO ülkeleri açısından ve Rusya açısından kritik olduğı açıktır. Türkiye ise hem NATO üyesi olmasının getirdiğı sorumluluğı taşımaya çalışmakta hem Rusya'yı dengede tutmak için çabalamaktadır. Özellikle Ukrayna Savaşı devam ederken NATO'nun Karadeniz'de

Rusya'ya karşı bir keşif görev gücü kurulması gibi öneriler karşısında Türkiye'nin dengeyi sağlamak yönündeki çabaları bu duruma işaret etmektedir. Bununla birlikte kendi manevra kapasitesini oluşturmak için mevcut varlığını arttırmaktadır. Ukrayna Savaşı'nın uluslararası ilişkilerin tüm dinamiklerini değiştirdiği günümüz koşullarında, NATO Haziran'da Madrid'te gerçekleştireceği Zirve'ye hazırlanırken ve NATO genişlemesi tartışmaları gündemden düşmezken Türkiye'nin NATO ve Rusya arasında Karadeniz'de sağlayacağı denge ve oynayacağı rol git gide daha önemli bir hale gelmektedir.

NATO Genişlemesi

Ukrayna Savaşı, transatlantik ittifakı daha bütüncül hale getirip AB'yi hiç olmadığı kadar ortak hareket etmeye yönlendirirken İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerin de geleneksel tarafsızlık statülerinde farklılaşan bir dış politika izlemelerine neden olmuştur. Almanya yıllardır arttırmadığı ve hep %2'nin altında kalan askeri harcamalarını birden arttırırken, Avusturya gibi üyeler bile Ukrayna'ya ağır silah gönderilmesine karar vermiştir. Tüm bu gelişmeler Rusya tehdidinin Avrupa ülkeleri tarafından ne kadar ciddi algılandığını göz önüne sermektedir. Finlandiya ve İsveç'in NATO üyesi olmak için başvuruda bulunmalarını bu çerçevede ele almak gerekir. Türkiye'nin iki ülkenin başvurularına olumlu bakmadığını ve bu ülkelerin terör örgütlerine verdiği destek nedeniyle veto edeceğini açıklaması, NATO'nun genişleme süreci açısından da Türkiye'nin etkin bir aktör olduğunu göstermektedir. Temel talep, bu ülkelerin terör örgütlerine olan desteklerini kesmeleri iken Türkiye'nin görünmeyen taleplerinden de söz etmek mümkündür. ABD'nin

F-35 programına tekrar dahil olmak, F-16 programı için satış anlaşması imzalamak ve S-400 nedeniyle ABD tarafından uygulanan CAATSA yaptırımlarının kaldırılması, bu talepler arasında yer almaktadır. Diğer taraftan PYD-YPG'nin yarattığı tehdit karşısında yeni bir Suriye operasyonu gerçekleştirmeyi düşünen Türkiye'nin bu operasyon konusunda müttefiklerden önceki döneme göre daha kısıtlı bir tepki beklemesi bu çerçevede değerlendirilebilir. Finlandiya ve İsveç'in üyelikleri giderek önemli hale gelirken Türkiye'de veto hakkını

güvenlik taleplerinin karşılanması çerçevesinde koz haline getirebilir. Finlandiya ve İsveç'in üyeliklerinin Türkiye tarafından veto ediliyor olması Rusya tarafından da memnuniyetle karşılanan bir durumdur. Dışişleri Bakanı Lavrov'un geçtiğimiz hafta Mevlüt Çavuşoğlu ile gerçekleştirdiği görüşmede Türkiye'nin Suriye'deki terör gruplarından kaynaklanan endişesini anlادığını belirtmesi ve bu durumdan ABD'yi sorumlu tutması bu konunun taraflar arasında ayrı bir problem yaratabileceğini göstermiştir.

Madrid Zirvesi'ne Doğru

Madrid Zirvesi, NATO'nun yeni stratejik konseptinin belirleneceği, ittifakın geleceğinin yeniden şekilleneceği ve Türkiye ile var olan sorunların da ele alınacağı tansiyonu oldukça yüksek bir zirve olacaktır. Ukrayna Savaşı pek çok dinamiği değiştirdiği gibi Türkiye'nin rolünün yeniden tanımlanmasını da beraberinde getirmiştir. Özellikle Antalya Diplomasi Forumu'nda ve İstanbul'da gerçekleşen Rusya ve Ukrayna görüşmeleri sırasında Türkiye'nin kolaylaştırıcı ve arabulucu rolü, Türkiye'nin uluslararası imajına katkıda bulunmuş, iki tarafla da konuşabilen ülke olmak izlediği denge politikası açısından pozisyonunu güçlendirmiştir. Bu çerçevede ittifak içerisindeki üyelerle sorunlarını çözebilmiş, sahip olduğu avantajları rasyonel politikalara döndürmeyi başaran bir Türkiye hem kendi dış politikasındaki ivme hem de NATO ittifakının geleceği açısından önemli bir aktör olacaktır.

Sinem Ünaltdılar Kocamaz, Doç. Dr., Ege Üniversitesi

Sinem Ünaltdılar Kocamaz, Ege Üniversitesi öğretim üyesidir. 2002 yılında Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı sene Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2005 yılında, yüksek lisans eğitimini "Çokuluslu Şirketlerin Uluslararası Aktörler Olarak Siyasi ve Ekonomik Rollerini" başlıklı tez çalışmasıyla tamamlamıştır. Doktorasını ise AB Çalışmaları alanında, 2011 yılında "Tony Blair Döneminde İngiltere'nin Transatlantik İlişkilerinin Avrupa Birliği Bütünleşme

Sürecine Etkisi” başlıklı doktora tez çalışmasıyla tamamlamıştır.

Bu yazıya atıf için: Sinem Ünaldılar Kocamaz, “NATO Zirvesine Doğru Türkiye-NATO İlişkileri ‘, *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 23 Haziran 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/06/23/natozirv/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.